

קדושת 'שבת ראש חודש'

שיחת מרן רה"י רבינו הגדול

בעל ה"דרכי שמואל"

הגאון רבי שמואל אויערבאך זצוקל"ה

יוצא לאור לקראת

שבת ר"ח אב

תשפ"ה

--

ניתן להשיג

ארלנגר

הרב דסלר 23 ב"ב

03-5791140

קדושת 'שבת ראש חודש'

א

שבת זו מקודשת גם בקדושת ראש חודש, ומצינו שיש לשבת זו מטבע מיוחד בתפילת מוסף, מטבע שאינו הזכרה של ראש חודש בתוך התפילות של שבת וגם לא הזכרה של שבת בתפילת ראש חודש, אלא שאנשי כנסת הגדולה תיקנו במוסף תפילה מיוחדת לשבת ראש חודש, וצריך לבאר מה הטעם שהיו צריכים לתקן מטבע ברכה מיוחד לשבת זו.

פנימיות עומק כוונת אנשי כנה"ג

הנה, בנפש החיים כתב, שאנשי כנסת הגדולה טמנו בתיבות התפילה כל כוונה וכל צירוף שיצטרכו לו בכל הזמנים, ותיקנו נוסח תפילה הכולל לכל הדורות והכל ברוח הקודש, ובוודאי שגם במטבע הקבוע לכל שבת תיקנו וכללו הכל לכל השבתות. וזה לשונו (שער ב פ"י): "והמשכיל יבין מדעתו שלא לחנם הוצרכו לתיקון תחנה קטנה ותפלה קצרה כזו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים. אלא שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה ונהירא להו שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה. לזאת יסדו ותקנו מטבע ברכות והתפלות באלו התיבות דוקא. **מאשר ראו והשיגו איזה דוך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם אשר היא נצרכת מאד לתיקון רבוי עולמות וכחות עליונים וסדור המרכבה**". ועוד כתב (שם פ"ג): "כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפלה מרבתינו הראשונים ז"ל קדישי עליונים. ועד אחרון הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל. אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים. **אינם בערך אף כטפה מן הים** כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנה"ג מתקני התפלה. שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים וכל מבין יבין. דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה. **לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח אחד. התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים. וסדרי פרקי המרכבה. ושכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים...**" (והחתם סופר כתב שגם אנשי כנסת הגדולה לא השיגו הדברים עד סופם).

ומבואר, שאנשי כנסת הגדולה תיקנו נוסח שיכלול בתיבות קבועות כל כוונה וכל מצב של עמידת העולמות בכל הזמנים, ואם כן, ביותר צריך לבאר למה הוצרכו לתקן מטבע מיוחד לשבת ראש חודש, למה לא די במה שכללו בתפילת שבת ולהוסיף הזכרה לראש חודש או במטבע של ראש חודש ולהזכיר של שבת, למה תיקנו מטבע מיוחד. וגם להתעורר, למה כשיום טוב חל בשבת כל מטבע התפילה הוא של יום טוב ומוסיפים להזכיר את השבת, למה מטבע תפילת שבת נדחה כביכול מפני המטבע של יום טוב.

ב

ג' תפילות שבת

ידוע ליודעים דברי הטור שכתב (או"ח רצ"ב): "יומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות אתה קדשת ישמח משה אתה אחד וביו"ט לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואתה אחד כנגד שבת של עתיד". (וכעין זה איתא בדברי הגר"א¹). ומתבאר בדברי הטור גודל הייחוד והמעלה של תקנת נוסח תפילות שבת, שכל תפילה מקפלת בתוכה עולם שלם וקומה מיוחדת של שבת, ויש בזה מעמקי מעמקים.

¹ א.ה. אולי המכוון לאדרת אליהו (במדבר כג, י): "והם נגד ד' שבתות. א' שבת בראשית. וב' שבת מצרים שבחר להם משה במצרים. וכמ"ש בלוחות הראשונות כי ששת ימים עשה וכו' וינח ביום השביעי, ובשניות כתיב וזכרת כי עבד היית במצרים וכו'. והג' כנגד שבת לע"ל כמ"ש מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. והרביעי נגד קרבנות המוספין שבפ' פינחס. והן ד' תפלות אתה קדשת נגד שבת בראשית. ישמח משה כו' ושני לוחות הוריד בידו נגד שבת מ"ת. אתה אחד נגד שבת לע"ל שאז יתיחד שמו של הקב"ה. תכנת שבת נגד מוספי הקרבנות ועיקר הקרבנות המה בא"י. וג' שבתות הן נגד ג' סעודות והד' בסוד תוספת והוא סעודת מלוה מלכתא והן נגד ג"ר. והן העמודים והנתיבות והשערים". ועי' בבאור לתיקונים, תיקון ו' מתיקונים אחרונים ד"ה דאיהו.

דרגות קדושות הימים

יש הרבה דרגות בקדושה (וכעין זה איתא ברמח"ל²), כבר בראש חודש יש מוסף וזה כבר דרגה של תוספת רוחניות, ועוד יש מתנה של ימים טובים ורגלים, עד ליום הכיפורים שמבואר בגר"א שהוא השבת של הימים טובים, שיש ששה ימים טובים ויום כיפורים הוא השביעי. אבל שבת הוא גבוה מכולם גם מעל יום הכיפורים, כמו שרואים מהעונשים, שיום כיפורים עונשו רק בכרת ואילו מחלל שבת הוא בעונש סקילה, וכמו שאומרים בתפילה: "וקדשתו מכל הזמנים".

ג' עולמות בתפילות שבת

חילוק דרגות הקדושה מתגלה גם בצורת התפילה, שבראש השנה וביום הכיפורים ובכל הרגלים יש טופס קבוע לערבית, שחרית ומנחה, אבל בשבת שהוא ראש למועדים, מקור הברכה, היום הכי מקודש, אין תפילה דומה לחברתה, יש את תפילת ליל שבת, יום השבת ומנחה של שבת, בכל אחד תפילה אחרת. ומבואר בטור שהם כנגד ג' שבתות, שבת בראשית, שבת מתן תורה ושבת שלעתידי לבוא, ג' תפילות שבכל פעם נמצאים בעולם אחר לגמרי, ג' עולמות של תפילה, וצריך הדרגה מתפילה לתפילה. איני ראו לדבר על זה, אבל מבואר בטור, ששבת זה היום היחיד שבו כל תפילה אינה דומה לחברתה, כל תפילה היא גבוה מעל גבוה, וכך אנו צריכים להתעלות יותר ויותר בכל פעם, להתחדש ולהרגיש את ההבדל (ולכל הפחות עד מוסף, ומנחה של שבת הוא כבר עולם אחר), ושלימות העבודה היא כשהכל ברציפות, קומה על גבי קומה.

תוספת הקדושה בתפילת מוסף

ותפילת מוסף של שבת עולה על גביהם, כמו שמבואר בדברי הגר"א³ שעיקר תוספת הקדושה בזמנים מקודשים נעשית על ידי קרבנות המוספים, ועוד כתב הגר"א⁴ שעיקר תוספת הנשמה יתירה וריבוי ההשגות באים בתפילת מוסף. וביאור העניין, שהרי התפילה היא במקום הקרבנות, שהם עבודת ישראל בזמנים המקודשים. ואף שהתפילה היא 'חיי שעה', מכל מקום על זה נאמר 'יש קונה עולמו בשעה אחת', שבתפילות של הזמנים המקודשים אפשר לקנות עולמות ממש. ועל כולם עומדת תפילת מוסף, ששם 'מוסף' מורה על היותה תוספת על ההכרח, תוספת בעבודה. וכן לאידך, שכביכול כל הששה ימים השי"ת זן ומפרנס ונותן לאדם את צרכיו, אבל בשבת ובעוד זמנים מקודשים השי"ת מוסיף על ההכרח ומשפיע לנו עוד שפע קדושה מיוחד, כי יש בהם תוספת אהבה.

ואם כן, יותר צריך ביאור לאן כל קדושות אלו מסתלקות בתפילת מוסף של שבת ראש חודש, הרי שבת היא 'קדש קדשים', כלשון רבינו הגר"א באיגרתו: "בפרט ביום השבת קדש קדשים", ולמה מטבע של שבת נעלם ומסתתר בשבת ראש חודש.

אין עוד מלבדו

יסוד אמונתנו הוא "אין עוד מלבדו", וביאר זאת הרמב"ם שהוא היחיד ואין עוד⁵, אבל בנפש החיים הוסיף לבאר בזה עוד דרגה, שהפירוש כפשוטו שאין שום מציאות אחרת חוץ ממנו ית' והדבר היחידי שקיים הוא מציאותו ית', כמו שלעתידי לבוא יראו במהרה.

וב' דרגות אלו אחד ליד השני הם כמו ננס ליד ענק, ומשל רחוק לזה, כמו לומר על דבר שהוא הכי גדול (אבל יש לו סוף) או לומר על דבר שכלל אין לו סוף והוא הכל, כך הם ב' הדרגות בייחוד השי"ת שנקראו בחז"ל, יחודא עילאה ויחודא תתאה. ואי אפשר לדבר על זה, אבל זה מאד נוגע לעבודתנו, שיש תפיסה בייחוד השי"ת שהוא אחד ואין עוד, אבל יש יחוד יותר עליון שבו כל מה שנראה כיש הוא חלק ממצאותו ית', כמו שהרחיב בזה רבינו נפש החיים בשער ג'.

² דרך ה' (ח"ד פ"ז אות ב).

³ ביאורו לתיקון ו' (תיקון ו' ד"ה דאינון).

⁴ שם (תיקון כ"א ד"ה אבל).

⁵ רמב"ם הלכות יסודי התורה (פרק א ה"ד): "הוא שהנביא אומר וד' אלהים אמת הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו".

וכך כתב (ש"ג פ"ד): "והענין כי ודאי האמת, שמצדו יתברך, גם עתה אחר שברא וחדש העולמות ברצונו, הוא ממלא כל העולמות והמקומות והבריות כולם בשווי גמור ואחדות פשוט, "ואין עוד מלבדו" כמשמעו ממש, וכמו שכתבתי לעיל ממקראות מפורשים ובשם הרוקח ז"ל, וכמו שתקנו לנו קדמונינו ז"ל לומר קודם התפילה "אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם", רוצה לומר אף שכבר נבראו העולמות ברצונו הפשוט יתברך, עם כל זה אין שום שנוי והתחדשות ח"ו, ולא שום חציצה מחמתם בעצמות אחדותו הפשוט, והוא הוא גם עתה כקדם הבריאה, שהיה הכל מלא עצמות אין סוף ברוך הוא, גם במקום שעומדים העולמות עתה".

יחודא עילאה ויחודא תתאה

ובזה המשיך שם לבאר את ההבדל בין הכוונה באמירת 'שמע ישראל' לכוונה באמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו', וכ"כ (ש"ג פ"ו): "והוא ג"כ אחד מהטעמים שאחר יחוד פסוק ראשון דק"ש אומרים בשכמל"ו והוא כמ"ש להלן בפי י"א שענין יחוד פסוק ראשון בתיבת אחד עניינו לכוין שאדון יחיד ב"ה הוא אחד בכל העולמות והבריות כולם אחדות פשוט כמשמעו וכולם נחשבים לאין ואין עוד מלבדו יתברך לגמרי, ושלא נבא להתבונן חלילה על מהות הענין איך ומה. לזאת אנחנו אומרים אחר זה ברוך שכמל"ו שיתבאר שם שהכוונה הוא על הבחינה שמצד השגתנו שמתראה מציאות עולמות ובריות מחודשים ברצונו יתברך הצריכים להתברך מאתו והוא המולך עליהם זהו ברוך שם כבוד מלכותו וכו'. (וזהו הענין שפסוק ראשון נקרא בזוהר יחודא עלאה ופסוק בשכמל"ו נקרא יחודא תתאה. והוא מבואר)".

שבח המלאכים או ציקי קדירה

והנה, מצינו בדברי חז"ל סתירות בביאור מעלת ודרגת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', שמחד זו אמירת המלאכים ולכן נאמרת בלחש, ורק ביום הכיפורים כשאנו מתפשטים מכל גשמיות אז יכולים אנו לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקול רם, ומצד שני מבואר בגמ' (פסחים נו.). שנאמרת בלחשה מפני הבושה, וכ"כ: "אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער, התחילו עבדיה להביא בחשאי" ומשמע ש'ברוך שם' הוא אמירה של גנאי ולכן נאמרת בחשאי.

ה

'שמע ישראל' - עולם הבא

וקשה לתרץ ומה שנאמר אינו אפילו טיפה מן הים שיש בזה, אבל מכוח ובזכות השבת נבאר קצת ראשי פרקים: יש כאן ב' בחינות, באמת אנו מתרוממים כדי להשיג איך כל העולם הזה הוא של השי"ת ומשתדלים להגיע לדרגה זו להיות כעין המלאכים שיכולים לומר 'ברוך שם', וזהו 'יחודא תתאה' שהוא יחוד כלפי מצב התחתונים ואיך שהם רואים את העולם ומצבו. אבל כלפי האין סוף ב"ה 'ברוך שם' הוא כמו שבח של כסף ביחס לזהב והוא גנאי, כי אחר שאנו מבינים ואומרים 'שמע ישראל' שהוא 'יחודא עילאה', שאין עוד מלבדו הוא כמשמעו שהשי"ת הוא כל המציאות, מה שייך לחזור ולומר שבכל המציאות יתגלה כבוד מלכותו ית' והרי הוא ית' זה כל המציאות.

בזמן שאנו אומרים 'שמע ישראל' אנו מתעלים לדרגה של יחודא עילאה לתפוס שאין דבר חוץ ממציאותו ית', וכעין לעתיד לבוא כשהגילוי של השם יהיה אחד, כדברי רש"י (דברים ו, ד): "ד' אלקינו ד' אחד - ד' שהוא אלקינו עתה ולא אלהי העובדי כוכבים הוא עתיד להיות ד' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ונאמר ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד".

ובעניי אני רגיל לומר שזהו הגילוי של מנחה בשבת שאומרים 'אתה אחד' ועוברים לעולם אחר של 'ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד', עולם הבא.

כבוד מלכותו - דרגת המלאכים

אבל אחר אמירת 'שמע' יתכף אנו יורדים אל המציאות של העולם הזה, ואומרים: 'ברוך שם כבוד מלכותו' שביחס להשגה של ד' אחד היא ירידה, ונאמרת בחשאי, אבל עדיין ביחס לדרגה שלנו בעולם הזה היא עליה למעלת המלאכים ביחודא תתאה.

וכדברי רבינו נפש החיים (שער ג' פ"א): "היינו שאחר שיחדנוהו בפסוק שמע שהוא רק אחד אחדות פשוט ואין עוד מלבדו כלל וכל העולמות הם כאלו אינם במציאות כלל. איך נשבחוהו אחר זה שהוא מבורך בכבוד מלכותו על עולמות. שגם העולמות ישנם במציאות והוא יתברך המולך עליהם. ואינו נחשב לשבח נגד עוצם יחוד פסוק שמע. אלא שגזרה רצונו יתברך שאעפ"כ נשבחוהו בזה השבח. מחמת שכן הוא הענין מצד השגתנו

והנהגתנו עפ"י יסודות וחוקי תורה"ק שנבנו כולם על פי זה הבחינה⁶. היינו, שהגנאי שיש באמירת 'ברוך שם' הוא רק ביחס לאמירת 'שמע ישראל' שהיא היחוד העליון, אבל מצד עצמה אמירת 'ברוך שם' היא עבודת התחתונים להתעלות עד לדרגת המלאכים. בעת אמירת 'שמע ישראל' אנו מתעלים לעולם אחר, אנו אומרים יחוד שאינו מתאים למצב העולם הזה, ואילו באמירת 'ברוך שם' אנו יורדים מדרגת העולם של 'שמע ישראל', אבל אנו מעלים את העולם הזה בעילוי נפלא.

1

מתנת השבת

כך על דרך זה, הוא היחס שבין שבת קדש קדשים לבין המועדים, שבת קדש מוטבעת במציאות ובבריאה וקדושתה גדולה מאד, היא יום ד' ויומא דנשמתא, והקב"ה נתן לנו מתנה את השבת. אמנם כל הבריאה היא מתנה ממנו, כמו שאמר דוד "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", אבל שבת שייכת בעצם לקב"ה והיא 'מתנה טובה' שנתן לנו ורק לנו. לכן בשבת נאמר "ולא נתנו ד' אלוֹקינו לגויי הארצות... וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים. כי לישראל עמך נתת באהבה", כי איננה מיועדת לשאר העולם וגוי ששבת חייב מיתה, והם אפילו לא טפלים אליה, היא יום ד' שנתנה רק לישראל.

בשבת ניתנה תורה

כל הדברים הגדולים שזכינו להם נתקבלו על ידי שבת, והכל מודים שבשבת ניתנה תורה, לכל הפחות בבבלי⁷. ופירוש הדברים, שרק אחר שקבלו שבת במרה יכלו לקבל את עשרת הדברות בשבת מתן תורה, מה שלא היה שייך כלל ביום חול, וגם לא היה שייך שיהיה באין כאחד הציווי של התורה יחד עם מתנת השבת, לכן הקדים להם את הציווי של שבת מרה. (ואמנם שבת מרה היא פחותה באיכותה משבת מתן תורה כמו שהאריך מהר"ל כמה פעמים⁸, אבל היא גם משהו, וגם היא עצמה באה רק אחרי העלייה הגדולה בקריעת ים סוף שראתה שפחה על הים וכו').

בשביל מתן תורה היה צריך את יום השבת, כי כשתורה ירדה לארץ, מלאכים ושרפים רצו לעצור את הירידה, וטענו שהלוא התורה היא של הקב"ה, הוא עוסק בתורה והיא שעשועיו שלו. וצריך לדעת שגם הרצון של המלאכים שהתורה תישאר אצלם בשמים זה כבר ירידה גדולה לתורה, 'תנה הודך על השמים' זו גם נתינה, אבל עדיין המלאכים רצו לעצור את הירידה בשמים ושלא תרד עד לארץ, שלא יתלבש ב'שנים או חזין בטלית'. והיה צריך את משה רבינו איש האלוקים שיוריד את התורה ויעמוד כנגדם, 'מי עלה שמים וירד'. ומשה רבינו הורידה כי כדי שהעולם השפל הזה יישאר קיים, זה אפשרי רק כשהתורה נמצאת בארץ, עם 'שור שנגח את הפרה', זה מה שהשי"ת רוצה. כמו שאנו אומרים בתפילת הימים הנוראים: "ואביתה תהילה: מגלומי גוש. מגרי גיא. מדלולי פעל. מדלי מעש. והיא תהלתך". יש להקב"ה שרפים ואופנים, אבל הוא רוצה את העבודה מאתנו, לכן התורה צריכה לירד לארץ.

שבת - קודש קדשים

⁶ נפש החיים (שער ג פ"א): "וזהו ג"כ בכלל ענין יחוד פסוק ראשון דקריאת שמע ד' אלקינו ד' אחד. ר"ל לכון שהוא יתב' הוא אלקינו בעל הכחות ומקור שורש נשמתנו וחיותנו ושל כל הברואים והעולמות. ואף שברא והמציא מציאות כחות ועולמות ובריות עכ"ז הוא בבחי' הוי"ה ואחד מצדו יתב' שאין הברואים כולם חוצצים ח"ו כלל נגד אחדותו הפשוט יתברך הממלא כל ונקרא גם עתה הויה ואחד:

הגהה: ובה יובן מאמרם ז"ל (פסחים נ"ו). בענין השבח בשכמל"ו ביחוד ק"ש שהתקינו שיאמרוהו בחשאי. משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה וכו' התחילו עבדיה להביא לה בחשאי. ולכאורה יפלא משלם ז"ל הלא שבח גדול הוא: ועפ"י פשוט י"ל דלפי האמת אינו שבח כלל. כמו האם יחשב לשבח למלך בשר ודם לומר שהוא מולך על רבי רבבות נמלים ויתושים. והמה מקבלים עליהם עול מלכותו ברצון, כ"ש וק"ו ואין ערך כלל שהוא יתברך אשר אין ערך לקדושתו ועוצם אחדותו הפשוט וכל העולמות כלא חשיבין קמ"י. ודאי באמת אינו שבח כלל שנשבחהו יתברך שהוא ברוך ומפואר בכבוד מלכותו על עולמות נבראים שכולם שפלים ולא חשיבין קמ"י כלל. רק שהוא יתברך במקום גדולתו תמצא ענותנותו שגזרה רצונו לקבלו מאתנו לשבח. לזאת המשילוהו ז"ל לציקי קדרה. והתקינו שעכ"פ לא נאמרהו אלא בחשאי: ולפ"ד הנ"ל י"ל פנימיות כוונתם ז"ל היינו שאחר שיחדנוהו בפסוק שמע שהוא מבורך בכבוד מלכותו על עולמות. עוד מלבדו כלל וכל העולמות הם כאלו אינם במציאות כלל. איך נשבחהו אח"כ שהוא מבורך בכבוד מלכותו על עולמות. שגם העולמות ישנם במציאות והוא יתברך המולך עליהם. ואינו נחשב לשבח נגד עוצם יחוד פסוק שמע. אלא שגזרה רצונו יתברך שאעפ"כ נשבחהו בזה השבח. מחמת שכן הוא הענין מצד השגתנו והנהגתנו עפ"י יסודות וחוקי תורה"ק שנבנו כולם על פי זה הבחינה כמש"ל. לזאת נאמרהו בחשאי".

⁷ א.ה. עיין ביפה עיניים שבת פו. בדעת הירושלמי, ועיין פרקי דר"א פמ"ה, (רבינו הסכים לציון זה בביאור כוונתו).

⁸ גור אריה שמות טו, כה, במדבר טו, לב, דברים ה, יב. תפא"י פמ"ה.

לשון הגר"א (באגרתו) "שבת קדש קדשים", ונראה שזה כך, כי שבת היא המקור לכל הקדושות שבעולם⁹. וכשהתורה תהיה בארץ אז נוכל להתקדש ולעלות, אבל לזה צריך את יום השבת שהוא המקור לכל הקדושות שיש בעולם. לכן נתינת התורה לארץ היא דייקא יחד עם מתנת השבת, שתהיה אפשרות להתקדש ולהתעלות. ומבואר בגר"א שצריך להתבונן, על שזכינו שבכל יום שביעי יש שבת, (ומסתמא אם שבת היה פעם בכמה שנים היו מתכוננים יותר...). אבל הקב"ה בורא הכל ויוצר הכל, ברוב חסדיו וברוב רחמיו, קבע שאי אפשר שתהיה קדושה בעולם בלי שבכל יום שביעי יהי שבת, לכן נתן לנו את השבת כל שבעה ימים.

ובזה חלוק שבת משאר ימים טובים, ששבת זה חלק מבריאת הימים, קדושה שאינה תלויה בדבר, יום ד', יומא דנשמתא, עצם המציאות, אבל הימים טובים זה מה שאנחנו עושים, על מאורעות שקרו - זכר ליציאת מצרים, מקראי קודש, 'אלה מועדי ד' אשר תקראו אתם' ודרשו חז"ל 'אל תקרי אותם אלא אתם', הם תלויים בעבודה שלנו, אבל שבת היא בעצם מציאות הבריאה ושייכת לבורא שנתן לנו במתנה איזו נחלה ואחיזה בה.

ז

מעין עולם הבא

שבת היא מעין עולם הבא והיא מתנה מעולם אחר בכלל. שבת היא מעין עולם הבא, ואמרו בגמ' (ברכות לד:): "כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך", שאפילו בנבואה אין תפיסה לגילוי של עולם הבא, אבל שבת היא מעין הגילוי הזה ממש. שבת קדש היא מעל הכל, עילאה, והימים טובים ושאר המועדים הם כבר קדושה שנכנסה לתוך המציאות הקיימת, כל מועד לפי עניינו וגדרו. השי"ת הוא 'מקדש השבת' שהיא קביעה וקיימא (ביצה יז.), ואילו הימים טובים הם 'מקדש ישראל והזמנים', שישאל פועלים את העבודה והחיבור אל קדושת הזמנים.

יום טוב שחל בשבת

לכן, אנשי כנסת הגדולה תיקנו שביום טוב החל בשבת הנוסח הוא של יום טוב ואת השבת רק מזכירים, אף שגם היום טוב עצמו מתעלה בקדושת השבת, כדברי הגמ' בזבחים בסוגיית תדיר ומקודש (צא). שביום טוב שחל בשבת גם הקרבנות שבאים מצד היום טוב יש בהם מקדושת השבת, אבל מ"מ היום טוב הוא שקרוב לעבודת ישראל ובא מצידם שהם המקדשים ופועלים, והתפילה היא ביטוי למקום העבודה של ישראל לכן העיקר הוא במטבע של תפילת יום טוב. שבת קדש היא כמו בעל הבית שמכניס את האורח ומפנה לו מקום, שבת אין ערוך לקדושתה, אבל היא מכבדת את היום טוב כדי לתת לו מקום.

זה כמו היחס שבין יחודא עילאה ליחודא תתאה, ששבת היא בדרגה העליונה של הקדושה, והכל גנאי אצלה כביכול, מתנה עליונה, אבל כשמסתכלים מתוך המבט של העבודה שלנו, אז השבח הגדול וההתעלות שלנו הוא ביחודא תתאה, להיות שייכים לעבודת הזמנים והימים טובים, ומתוך זה להתעלות לאיזה תפיסה בשבת קדש. אבל עדיין צריך לזכור שכל הקדושות גם של יום טוב, מגיעות מהשורש של קדושת השבת - יתחילה למקראי קודש'.

לכן ביום טוב שחל בשבת הנוסח הוא של יום טוב, כי העבודה מצדנו היא ב'יחודא תתאה', ואילו ההשגה של יחודא עילאה כאמירת 'שמע ישראל' היא כולה מתנה עליונה מעולם אחר. אמנם בכל שבת ושבת אנו קופצים למעלה ומקבלים מתנה, כשגם זה נעשה בהדרגה של ג' תפילות, אבל כשחל יום טוב בשבת אנו מתחברים לשבת בדרך הדרגה שהיא מתוך העבודה שלנו, דרך תפילת יום טוב.

ח

מציאות הקדושה

ובעניי רגיל אני להזכיר את מה שכתוב על מהרי"ל שאמר שנהנה הוא משבת שבתוך המועד, והלשון שם: "מרגלא בפומיה דמהרי"ל איני נהנה משום שבת השנה כמו משבת דחולו של מועד דיש יום טוב לפניו ויום טוב לאחריו והוא בעצמו מועד". וביאור הדברים, שקדושת הימים היא מציאות נרגשת, כמו שכתב החיי אדם (זכרו תורת משה, א) שאפשר להרגיש קדושת שבת אחר הטבילה בערב שבת, וכ"כ: "יוכל האדם להתבונן ולנסות כי כאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ד' בלבו באמת ויהיו מעשיו רצוים אזי בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת, יבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש

⁹ ראשית חכמה שער הקדושה פ"ב.

בנפשו יראת רוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ד', **זה בדוק ומנוסה** מכמה אנשים כמה פעמים בלא שום ספק...". והוא זכה ומי יודע מי עוד, אבל מכל מקום הוא מעיד, והקדושה היא מציאות.

זה הביאור במה שמרגלא בפי מהרי"ל. שהרי הנאת האכילה היא כשזה מתאים ומשתלב, וקשה לגוף לעבור מהר ממאכל חם למאכל קר או ממלוח למתוק וכדו'. ואילו אצל רבותינו הקדושים כך הוא ברוחניות שהיא מציאות אצלם, ועל זה אמר שיותר הנאה להגיע אל הרגש הקדושה הנעלה של שבת קדש קדשים מתוך קדושה קלה של מועד, ולא במעבר חד מחול לשבת, על זה מהרי"ל אומר 'נהנה', כי בשבת שאחר הרגל או בתוך המועד יכולים להגיע אל הקדושה יותר בנקל, זו הייתה ההנאה שלו.

כמה חביב אצל מהרי"ל מה שאפשר לגשת אל השבת בהכנה ובהדרגה, מתוך קדושה קלה, [ובזה יתבאר עניין שבת ראש חודש].

ט

קדושת ראש חודש שורש המועדים

ראש חודש הוא השורש לכל קדושת הימים טובים והזמנים, 'החודש הזה לכם' הוא תחילת הקדושה המסורה ביד ישראל, שהרי כל סדר זמנים מתחיל בקידוש הלבנה, ראש חודש הוא עיקר ויסוד לכל המועדים וימים טובים. מקידוש החודש מתקדשין כל המועדות, כמו שאמרו בגמ' (ב"ב קא.): "מועדי ד' צריכין קידוש בית דין, שבת בראשית אינה צריכה קידוש בית דין", ופירש הרשב"ם שלא שמקדשין את המועדים עצמן אלא שהיו מקדשין את החודש ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו.

לכן מצות קידוש החודש נמסרה למשה ואהרן עוד כשהיו בערוות הארץ, והיא ההתחלה של יציאת מצרים, ואפילו לאדם הראשון לא נמסרה כמו שכותב הקליר בפייט למי שזוכה לאומרו (יוצר לפר' החודש). ורק ביציאת מצרים כשיש בחירה בעם ישראל כבעלי עבודה, אז יכולים הם לפעול ולקדש את הזמן ונצטוו בקידוש החודש.

מוסף ראש חודש

לכן יש בו מוסף, ראש חודש הוא יום של תוספת בעבודה, תוספת קרבנות שהם התכלית של בית המקדש. והקב"ה אומר 'את קרבני לחמי', ויש בחז"ל (במדב"ר כא, טז) "וכי יש לפניו אכילה ושתייה", ואילו שהמקרא אומרו וכו', רק שהקב"ה ברוב רחמיו נתן לנו להיות "כבנים המפרנסים לאביהם" (ילקו"ש שמות מ, תיח). וקדושת יום ראש חודש שהוא היום שבו ישראל פועלים וקובעים את קדושת הימים, לכן יש בו ביטוי לחלק העבודה בפעולת ישראל על ידי הקרבנות, וקדושתו מדאורייתא. אך מאידך, ראש חודש אינו יום טוב גמור באיסור עשיית מלאכה והוא קל משאר ימים טובים, הוא רק השורש והיסוד.

י

ראש חודש שחל בשבת

כשראש חודש חל בשבת יש חיבור בין ב' צדדים של הקדושה, שבת קדש קדשים עם ראש חודש. להתפלל רק מטבע של ראש חודש אי אפשר כי אינו אורח מספיק, אינו מספיק יום טוב בשביל זה, ולהתפלל רק של שבת ולהזכיר של ראש חודש גם אי אפשר, כי הרי ראש חודש הוא העיקר והשורש לכל עניין הזמנים המקודשים. אי אפשר בראש חודש לא להזכיר את חלק הפעולה והעבודה של ישראל, שהרי ביום זה התגלה כמה הם פועלים את המציאות ומקדשים את הזמנים.

לכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח ומטבע חדש, "אתה יצרת", מתחילים כמו ביום טוב שיש "אתה בחרתנו" וממשיכים עם קדושת השבת "אהבת אותנו". חז"ל רצו שנשתייך לקדושת הזמנים, שיהיה יחס ומקום לעבודה שלנו, ושבת היא כמו בעל הבית (כי היא עצם המציאות) שמכבד ונותן מקום. לכן בשבת ראש חודש תיקנו מטבע חדש ומעורב, שאינו ככל יום טוב החל בשבת שהרי ראש חודש קדושתו יותר קלה, אבל מכל מקום על ידי קדושת ראש חודש צריכים אנו להיאחז בקדושת השבת ובתוספת ההשגות שבה, לכן תיקנו נוסח שרובו הוא נוסח של תפילות הזמנים ומקצתו נוסח שבת, כך יכולים אנו להתחבר יותר אל עבודת השבת וראש חודש. וכך הוא גם מצד העבודה שלנו, שאנו מתקרבים לאחיזה בשבת קדש אבל דרך היחודא תתאה, דרך המועד של ראש חודש, אבל השבת היא הגובה והתכלית, מתנה עליונה, קדש קדשים.

וכמה ישים האדם לליבו מזה, להתבונן איך טרחו אנשי כנסת הגדולה שנוכל להתדבק בעבודתו ית' בכל זמני קודש, לדעת ערך תפילה, לטעום טעם תפילה, טעם שבת, ולא להיות חלילה ממי שמפסידים בידיים או

שמתעוררים רק מחיצוניות, אלא ליאור באור החיים, החיים האמיתיים, חיים של 'ואתם הדבקים בד'
אלוקיכם חיים כולכם היום', לחיות את הזמנים המקודשים, בדברים חיים וקיימים, לטוב לנו כל הימים.

**השיחה נאמרה בישיבה הקדושה "מעלות התורה" בליל שבת קודש פר' משפטים ר"ח אדר א' תשנ"ז ונכתבה במוצאי
שבת ע"י הרה"ג מרדכי קרויזר שליט"א.**